

## Mindre Meddelelser.

**Trækfuglene** vare paa det i Oktober 1882 i Berlin afholdte ornithologiske Møde Maalet for meget interessante Oplysninger og Forhandlinger. Disse omfattede især de Iagttagelser, som for Tiden udføres over næsten hele Evropa for at udfinde de Veje, langs hvilke og de Tider, paa hvilke Trækfuglene rejse om Vaar og Høst. I en Beretning af Dr. R. Blasius meddeltes, at der for Tiden i Tyskland gjøres Iagttagelser paa 35 Stationer. Iagttagelserne ske siden 1875 og ordnes af en Komité, som blev valgt det nævnte Aar paa det ornithologiske Møde i Braunschweig. De udførlige Beretninger, som udkomme hvert Aar, vise, at Tallet af de iagttagne Fuglearter nu er 280. En lignende Forening dannedes i Fjor i Østrig, og alene i dette Land er der omtrent 100 Iagttagere. Siden 1879 udgives der ogsaa Beretninger om de engelske Iagttagelser, og man har dér i alt 148 Stationer. I Schweiz har Dr. Fatio begyndt Oprettelsen af Stationer, og i Sverige og Norge er Prof. Kinberg i Færd med Sagen, ligesom man ogsaa haaber at faa Frankrig med. Der mangler endnu følgende Lande, for at der kan være et Næt af Stationer over hele det egentlige Evropa: Danmark, Holland, Belgien, Spanien, Portugal, Grækenland og Tyrkiet. Underligt nok! paa en Mængde internationale Omraader hører Danmark til de Lande, som glimre ved deres Fraværelse, og dette maa for nærværende Punkts Vedkommende saa meget mere beklages, som adskillige Trækfugles Vej netop falder over Danmark, hvad vi ved Hjælp af Stationer paa vore talrige Fyrtaarne let maatte kunne faa Rede paa.

A. Feddersen.

**En gallo-romersk By.** Det vakte naturligvis stor Opsigt blandt Folk, da Bladen for kort siden meldte, at en Jesuiterpater de la Croix havde fundet en By fra Oldtiden, der var truffet et Par Alen under Overfladen i Landsbyen Sanxay ved Poitiers og som skulde udmærke sig ved at have et Tempel, en Therme med Dekorationer paa Væggene o. s. v. I Tidsskriftet „Le monde inconnu“ (af 22de Oktober 1882) har nu en af Medarbejderne skrevet om en Samtale, han har haft med Arkæologen Lisch, Inspektør ved de historiske Mindesmærker, og man faar heraf at vide, at den omtalte By langtfra er et nyt Pompeji, som de la Croix har villet gjøre den til, skjønt Fundet visseelig i flere Retninger er mærkeligt nok.

De la Croix, der slet ikke er Fagmand, fik ved et Tilfælde Underretning om, at der paa det nævnte Sted var Oldtidslevninger, og han foretog da Udgravninger, efter at han havde lejet Terrænet. For selv at skaffe sig al Fortjenesten ved Opdagelsen, dækkede han en hel Del af de udgravede Levninger til igjen. Da han af Mangel paa Midler ikke var i Stand til at grave videre, henvendte han sig til Undervisningsministeren, og denne har nu ladet Lisch foretage Undersøgelser paa Stedet.

Den største Del af, hvad de la Croix har sagt, er i Følge Lisch kun Fantasier. Hvad han har meddelt om et Alter, rødt af Offerblod, er ikke sandt; de „galante“ Malerier, han vil have fundet, eksistere ikke, Templet er ikke andet end et Vandreservoir, og den vældige Circus kunde kun rumme 8000 Mennesker. Sikkert er det derimod, at der i Oldtiden har været en By, rimeligvis et Badested, ved Landsbyen Sanxay, og da Historien slet ikke meddeler noget herom, har det jo sin store topografiske Interesse. Ved Angoulême har Lisch selv fundet lignende Levninger, og Regeringen har nu kjøbt begge de omtalte Terræner, for at det hele kan blive nøjagtig undersøgt. Iøvrigt vrimer det af lignende, om ikke saa store Levninger i Sydfrankrig, og den her i Danmark velkendte *Beauvois* har for en Del Aar siden paa sin Mark i Bourgogne fundet en hel gallo-romersk Bygning med mange Redskaber af Jærn o. s. v.; efter de fundne Mønter skriver den sig fra det 3die Aarh. efter Kristus. I Skoven ved Compiègne findes tre gallo-romerske Herregaarde med tilhørende Bygninger, som Napoleon den 3die lod udgrave.

Valdemar Schmidt.

**Det koldeste Sted paa Jorden.** Man har hidtil ment, at de koldeste Egne paa Jorden skulde findes i det østlige Sibirien, omkring Jakutsk paa 62° nordlig Bredde, hvor Januar, den koldeste Maaned i Aaret, har en Middelvarme af  $-42^{\circ}$  Celsius ( $-34^{\circ}$  Réaumur). I Følge *Will\**) har man imidlertid nu fundet en Strækning omkring Verkojansk (paa 68° n. Br. ved Jana Floden i det nordøstlige Sibirien), der overgaar Jakutsk i Vinterkulde, i det Middelvarmen for Januar her er  $-48^{\circ}$  C. ( $-38^{\circ}$  R.), skjønt Verkojansk kun ligger 60 geogr. Mil fra Nordishavet, hvor Januars Middelvarme er  $-40^{\circ}$  C. ( $-32^{\circ}$  R.), og ikke højere end omtrent 150 Fod over Havets Overflade. Den laveste Temperatur paa det nævnte Sted blev iagttaget den 30te December 1870 med  $-63\frac{1}{2}^{\circ}$  C. ( $-50\frac{1}{2}^{\circ}$  R.), medens Jakutsk kun møder med en Kulde paa  $-62^{\circ}$  C. ( $-49\frac{1}{2}^{\circ}$  R.). Den største Kulde, som er iagttaget i Kjøbenhavn, indtraf den 12te Februar 1871 og udgjorde  $-25^{\circ}$  C. ( $-20^{\circ}$  R.).

V. Willaume-Jantzen.

**Carl Bocks Rejse igjennem det nordre Siam og Laos** (af et Brev fra Bangkok til Redakt. af „Geografisk Tidsskrift“.) — Vi have haft den Glæde at se Nordmanden Carl Bock, der har skaffet sig et Navn ved sine Rejser paa den indiske Øflok, hos os, og han har nylig fuldendt en Rejse i de nordligste, for en stor Del ukjendte Egne af vort Land. Et kort Uddrag af denne Rejse vil mulig interessere Læserne af Selskabets Tidsskrift.

Han forlod Bangkok den 9de November 1881, med et Dampskib, som Kongen i Siam havde stillet til hans Raadighed. Efter mange Vanskeligheder naaede han i Decbr. til Byen Raheng, der ligger langt op i Landet. Mandskabet havde rømt adskillige Gange, og han maatte hyre nye Folk; men Arbejdet mod den stærke Strøm var ogsaa svært. Fra Raheng gik Bock med to af sine Tjenere over Land imod Øst, medens Størstedelen af hans Bagage og de andre Mænd i en Baad fortsatte Rejsen til Sjøngmaj. Den 27de December 1881 naaede han Byen Lagon. Befolkningen var her i høj Grad fjendtlig og vilde ikke give noget Ly til Bock og hans Selskab, hvorfor han satte sig i Besiddelse af Raadhuset og efter at have hejst det siamesiske Flag paa Bygningen, lod han en Fya (Titel for en Klasse Embedsmænd) prygle, hvorefter denne blev meget høflig. Fyaerne ere meget talrige i Laos; de bære en Plade af tyndt Sølv, paa hvilken deres Titel og fulde Navn er indgraveret. Men Lagons Høvdinge og Officerer vare bestemte paa at hævne de Slag, som den gamle Fya havde faaet, og de dømte derfor Bock til at betale en Bøde af 15 Rupier, hvad han imidlertid nægtede at betale. Efter et kjedeligt Ophold forlod Bock Lagon den 7de og ankom til Sjøngmaj den 11te Januar 1882. Han opholdt sig her en Tid for at sætte sig ind i Forholdene. Folkene ere meget sorgløse, da Jorden giver dem det nødvendige til Livsophold uden nogen Anstrængelse; de ere meget overtroiske og meget bange for Aander. Hæderlighed findes ikke hos dem, og deres højeste Ærgjerrighed er at samle sig Skatte. En Aandesygdom, „Fika“ kaldet, fordriver Hundreder af overtroiske fra deres Hjem. Naar nogen har Feber, bliver en Doktor hentet, og denne spørger Patienten, om han har „Fika“. Doktoren tager derpaa et Baand og binder det rundt om det øverste af Patientens Arm, saa at Aarerne begynde at svulme op. Derefter fører han sine Fingre ned efter Aarernes Løb og tvinger dem til at bulne ud i Knoklerne, hvor „Fika“ menes at have sit Sæde. Ofte banker og støder han de syge, for at de skulde give Svar paa Spørgsmaalet, om de plages af en eller anden Persons Had, i det Doktoren nævner Navnet paa en Nabo. Svarer den syge ja, bliver Naboen eller Slægtingen beskyldt for at være en „Fika“ og maa forlade Hus og Hjem; hans Hus bliver brændt og hans Træer skaarne ned.

\*) Die Temperatur-Verhältnisse des russischen Reiches. Skt. Petersburg. 1881.

Bocks Formaal med Rejsen var foruden at gjøre ethnologiske Studier ogsaa at foretage zoologiske Samlinger. Han forlod Sjengmaj den 2den Februar og naaede Muang Fang med en Karavane paa 6 Elefanter og 20 Kulier. Efterhaanden blev Egnen vild, og Vejen fulgte en trang Dal mellem bratte Bjerge, som havde Skov lige til Toppen. I Hulvejene lod Elefanterne sig glide ned paa Bagen, i det de kastede Bagfødderne tilbage og støttede sig med Forbenene. Muang Fang har kun været beboet i et eneste Aar. Mænd og Kvinder vare meget sysselsatte med at hugge Skoven og rydde Grunden op; tidligere var her en stor Stad, der var Hovedstaden i det vestre Laos. Alt, hvad der staar igjen af den gamle By, er Voldene, nogle faa Ruiner af Templer og Tusinder af Broncebilleder, de fleste i en ødelagt Tilstand og slængte rundt omkring. Under Opholdet her bleve mange Kvæghoveder dræbte af Tigre. Man sagde til Bock, at Aanderne vare opbragte paa ham, fordi han havde samlet nogle Budafigurer. Bock forsikrede dem, at der ikke fandtes Aander; men at det var naturligt, om Tigrene søgte deres Føde der, hvor der var Kvæg i Massevis. Han spurgte, om de nogen Sinde havde set en Aand; men de svarede, at Aanderne vare ligesom Vinden; de kunne ikke ses. I Muang Fang er en bekjendt Hule, ved hvis Indgang der findes forskellige Gude- og Paafuglefigurer o. s. v. Da Bock gik ind i Hulen, faldt de indfødte og hans to Tjenere paa Knæ og gjorde forskellige Tegn. Hulen var meget høj og i Midten laa paa en Bænk en mægtig Buda i hvilende Stilling; den var gjort af Ler med et Overtræk af tyk Fernis og stærkt forgyldt. Omkring Billedet var der et Antal af Figurer i halv naturlig Størrelse, siddende i bedende Stilling med opløftede Hænder; Figurerne vare dækkede med en Masse gule Pjalter og havde Huer paa Hovedet. Til højre var et Alter med en umaadelig Samling af Præsteklæder, Vandkrukker, Spyttbakker og Duske af Haar. I Baggrunden af Hulen var der højt til Vejrs en opretstaaende Figur af Buda, og en Bambusstige førte op til Billedet.

Under Bocks Ophold lagdes der ham alle Hindringer i Vejen, og Indbyggerne vare ham fjendtlig stemte. I 17 Dage var han omtrent fange, og hans Anstrængelser for at faa Ledsagere og et Par Elefanter vare til ingen Nytte. Endelig kunde han forlade Muang Fang og ankom i Maj atter til Sjengmaj. Den siamesiske Repræsentant dér havde Ordre til at hjælpe ham paa hans Rejse gennem Landet Laos; men at henvende sig til ham var aldeles unyttigt, og Bock maatte hjælpe sig selv, saa godt han kunde. Da han fik sin Bagage til sig, viste det sig, at hans Folk havde bortkastet alle hans Dyr og al hans Spiritus. Høvdingerne gave hemmelig Ordre til Jægerne om ikke at skyde noget Dyr eller nogen Fugl og til Folkene om at bortkaste alt, hvad han havde samlet, siden han forlod Raheng.

Den 14de Juni kom Bock til Bangkok efter en Fraværelse af over syv Maaneder. Rejsen havde været meget møjsommeligt, og mere end en Maaned havde han tilbragt paa Elefantryg, halvanden Maaned i Baad, og den største Del af den øvrige Tid ude i Skove, der vare fulde af Tigre og andre farlige Dyr.

**Plantninger paa Skt. Croix.** Under et Besøg i Rom i For sommeren søgte nærv. Forf. ogsaa Oplysning om den Plantning af *Febergummitræer* (*Eucalyptus globulus*), som findes ved et Kloster dér og som er saa meget omtalt; Slotsgartner T. Rothe har ogsaa nævnt den i sin Afhandling om Febergummitræet\*). Den findes ved Abbediet dells tre Fontane uden for Porten San Paolo og i Nærheden af den med Rosenhækker smykkede og for os Nordboer saa minderige protestantiske Kirkegaard. I den ene af de til Abbediet hørende Kirker findes tre Kilder, der ere vældede frem, da Hovedet af Apostelen Pavlus, som skal være bleven halsbugget her, gjorde tre Spring. Tidligere led Brødrene

stærkt af Malaria, og Klosteret stod saa godt som øde, indtil det 1868 toges i Besiddelse af franske Trappister; 1870 plantede man en hel Del Febergummitræer ved Klosteret, og efter faa Aars Forløb svandt Feberen bort. Man sagde mig, at dette heldige Forhold bliver ved, og der forekommer nu ikke mere Malaria paa Stedet. Paa en Station imellem Rom og Neapel fortalte man mig ogsaa, at et nærliggende Dalstrøg paa Grund af de Febergummitræer, som man havde plantet dér for 7—8 Aar siden, nu var aldeles friet for Malaria. Den italienske Regering gjør alt for at fremme Plantningen af disse Træer, i det den gratis uddeler Masser af Exemplarer deraf, og man ser dem overalt, ikke alene i Maremmene, men ogsaa langs Jærnvejene ellers i Landet, hvor de gjøre et paafaldende Indtryk ved deres graalige Løv. De Exemplarer, man ser, ere dog almindeligvis smaa, og de ere kun faa Aar gamle. Inden mange Aar vil man uden Tvivl træffe en Mængde af disse Træer, selv i alle de mindre folketætte og altsaa usunde Dele af Rom; der er jo den Særegenhed ved denne By, at det i den netop er de folketæteste Dele, som ere de sundeste. I et Skrift af *Lanzi og Terrigi*\*) finder man en Opstilling af, hvilke Dele der er de sundeste, hvilke de mindre sunde o. s. v., med sikkert afstukne Grænser, hvoraf dette tydelig fremgaar.

Det er ingen Tvivl underkastet, at man i mange andre Lande end Italien vil kunne faa Vidnesbyrd for, at Febergummitræet er heldbringende over for Malaria, og selv i køligere Egne maa det kunne ske; endog i det nordlige Bøhmen har jeg saaledes set ikke smaa Exemplarer, der stode i Friland; i Danmark derimod kan Træet efter T. Rothes Iagttagelser ikke godt udholde Vinteren. Under saadanne Omstændigheder kan det kun paaskjønes, at Forstkandidat D. Howitz, der efter nogen Tids Ophold her atter rejser tilbage til Kolonien Victoria i Avstrallandet, hvor han staar i Spidsen for Skovvæsenet, har tilbudt Finansministeren at sende Frø af en eller flere *Eucalyptus*-Arter til Skt. Croix. Størstedelen af denne Ø er vistnok tør og sund; men der findes ogsaa sumpede og derfor usunde Strækninger paa den. Af det smukke plantegeografiske Kaart over Skt. Croix og den dertil hørende Afhandling, som skyldes Kapt., Baron *Eggers*\*\*), ser man, at der langs Kysterne af Øen findes Laguner, som til Dels ere dækkede med Mangroveskove, og det følger af sig selv, at man netop her har Steder, hvor Febergummitræer maa kunne blive af Vigtighed.

En anden Egenskab ved adskillige *Eucalyptus*-Arter er deres hurtige Væxt, og man kan derfor ved dem haabe inden fåje Tid at skaffe Øen en Plantevæxt, der, om den end maaske ikke vil være rigelig nok til i nogen Grad at fremme Nedbøren, dog i hvert Fald vil kunne forebygge Jordbundens altfor stærke Udtørring og derved gjøre Virkningen af den faldne Nedbør større. En egentlig Regntid findes ikke paa Skt. Croix, men Regnen er temmelig jævnt fordelt, dog saaledes, at der falder mindst Nedbør i Februar, mest i Oktober; man regner nemlig, at der paa Øen er en aarlig Nedbør af over 40 Tommer, og heraf har Februar 1—2 og Oktober 7—8 Tommer. At en hel Del af Øen egn sig til Skov, er tydeligt nok; thi den har forud været tæt dækket dermed. Da Frankrig 1650 tog den i Eje, var den aldeles skovklædt, og skjønt Franskmændene ødelagde en hel Del af Skoven, ere Forholdene saa gunstige for Træers Udvikling, at Øen atter, efter at den i 40 Aar var bleven overladt til sig selv, og da den 1733 toges i Eje af Danskerne, paa ny var dækket med en tæt Skov, som først maatte ryddes, inden man kunde tage fat paa Jordens Dyrkning. Da nu endelig Vedet af mange *Eucalyptus*-Arter er aldeles fortrinligt, vil det omtalte Foretagende ogsaa i anden Retning kunne blive af Vigtighed for Øens Fremtid. Foreløbig skulde man efter Howitz's Mening gjøre Forsøg mange Steder paa Skt. Croix, men kun med smaa Plantninger.

\*) La Malaria ed il clima di Roma. Roma. 1877.

\*\*) Vidensk. Meddel. fra Naturhist. Forening i Kjøbenhavn. 1876. S. 33.